

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه صنعتی اصفهان

دانشکده کشاورزی

تعیین اثرات ناشی از سد شاه قاسم یاسوج از دیدگاه روستاییان بهره‌بردار

پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی

عنایت پرویزی

استاد راهنما

دکتر سید احمد خاتون آبادی

دانشگاه صنعتی اصفهان

دانشکده کشاورزی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی عنایت پرویزی

تحت عنوان

تعیین اثرات ناشی از سد شاه قاسم یاسوج از دیدگاه روستاییان بهره‌بردار

در تاریخ ۱۳۹۳/۶/۲۲ توسط کمیته تخصصی زیر مورد بررسی و تصویب نهایی قرار گرفت

۱- استاد راهنما دکت‌ر سید احمد خاتون آبادی

۲- استاد داور دکت‌ر علی یوسفی

۳- استاد داور دکت‌ر علیرضا نیکویی

سرپرست تحصیلات تکمیلی دانشکده دکت‌ر محمد مهدی مجیدی

تقدیر و تشکر

شکر شایان نثار ایزدمنان که توفیق را رفیق راهم ساخت تا این پایان نامه را به پایان برسانم.
من ستایشگر معلمی هستم که اندیشیدن را به من بیاموزد نه اندیشه ما را، از جناب آقای دکتر خاتون آبادی استاد با کمالات و شایسته که در کمال سه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ گلی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند شکر می‌کنم.

از استاد صبور و باتقوا، جناب آقای دکتر ابراهیمی که بدون مساعدت ایشان، این پروژه به نتیجه مطلوب نمی‌رسید شکر می‌کنم
و از استاد فرزانه و دلسوز جناب آقای دکتر یوسفی که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم
از جناب آقای دکتر نیکی‌بی به خاطر بازخوانی و داوری این پروژه، شکر می‌کنم.
همچنین از استاد عزیزم جناب آقای دکتر امینی که در محبت ایشان شاکردی نموده‌ام شکر می‌کنم.

از همکلاسی‌ها و هم‌اتاقی‌های عزیزم که در کنارشان بحظات شیرینی را سپری نموده‌ام و در ساخت خاطرات من نقش بسزایی داشته‌اند شکر می‌کنم.

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه
متعلق به دانشگاه صنعتی اصفهان است.

تقدیم به

خانواده عزیزم و به خصوص پدر و مادر عزیز، دلسوز و مهربانم که آرامش روحی و آسایش فکری فراهم نمودند تا با حمایت های همه جانبه در محیطی مطلوب، مراتب تحصیلی و نیز پایان نامه دسی ام را به پایان برسانم. از خداوند منان برای آنان سلامتی، سربلندی و سعادت راد هر دو جهان آرزو مندم.

از برادران و خواهران عزیزم به خصوص برادر عزیزم مهندس حزب الله پرویزی که در تمامی دوران تحصیلی ام از هیچ گونه کمک مالی و معنوی بر من دریغ ننموده اند، تشکر و قدردانی می کنم.

از خانواده، همسر، به پاس محبت های بی دریغشان کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از همسر عزیزم، به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودش که در این سردترین روزگار ان بهترین پشتیبان من بوده است تشکر می کنم.

چکیده

با توجه به نقش حیاتی آب در تمامی ادوار زندگی بشر و گسترش روز افزون جمعیت، بحران کم آبی قابل پیش‌بینی بوده و کارشناسان را بر آن داشته تا با ارائه طرح‌ها و شیوه‌های مهار آب، تلفات آن را کاهش دهد. سالهاست که احداث سدها به عنوان مانعی در برابر حرکت آب و یکی از راهکارهای اساسی حفظ منابع آب به شمار رفته است. از طرفی سدها اثرات متفاوت اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی فراوانی را از خود بر جای می‌گذارند. این تحقیق با هدف بررسی تعیین اثرات ناشی از سد سازی از دیدگاه روستاییان بهره‌بردار از آب سد در یاسوج انجام گرفته است. روش تحقیق بصورت توصیفی - پیمایشی بوده و ابزار گرد اوری داده‌ها به دو شیوه اسنادی و میدانی بوده است. جامعه آماری این تحقیق را روستاییان چهار روستای سرابتاوه، موردراز سفلی، موردراز علیا و موردراز وسطی تشکیل داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۹۲ نفر تعیین گردیده و با استفاده از روش انتساب متناسب سهم هر روستا از حجم نمونه مشخص گردید. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده گردیده است. نتایج حاصل از بررسی میانگین متغیرهای مختلف در بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی از دیدگاه روستاییان نشان داد که بیشترین تاثیرات سد در بخش اقتصادی و کمترین تاثیرات در بخش زیست‌محیطی بوده است. همچنین نتایج نشان داد که سد باعث بهبود درآمد روستاییان، افزایش سطح زیرکشت منطقه، بهبود وضعیت اشتغال، تنوع در محصولات کشاورزی، افزایش تولیدات در منطقه، بهبود وضعیت توریستی منطقه، نادیده گرفتن نقش مشارکتی مردم در احداث سد و عدم تغییر در گونه‌های گیاهی از دیدگاه روستاییان شده است. اما با توجه به مرور بر مطالعات گذشته و همچنین دیدگاه کارشناسان متخصص در این بخش به نظر می‌رسد که ذینفعان بالقوه آگاهی چندانی از معایب سدها ندارند که این مسئله بر نگرش آنان موثر می‌باشد که منجر به ایجاد مطالعه و تقاضا برای سدسازی می‌شود. کنکاش دلیل این موضوع نشان می‌دهد که روستاییان به موضوعات توهم فراوانی آب و اثرات کوتاه‌مدت بیشتر توجه می‌کنند. این در حالی است که سدها در بلند مدت دارای اثرات منفی بسیاری می‌باشند.

کلمات کلیدی: سد، توسعه پایدار، اثرات اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
فهرست مطالب.....	هشت.....
فهرست جداول.....	دوازده.....
فهرست اشکال و نمودارها.....	چهارده.....
چکیده.....	۱.....
فصل اول: کلیات.....	
۱-۱- مقدمه.....	۲.....
۲-۱- ضرورت تحقیق.....	۴.....
۳-۱- اهداف پژوهش.....	۵.....
۱-۳-۱- هدف کلی.....	۵.....
۲-۳-۱- اهداف اختصاصی.....	۵.....
۴-۱- فرضیات تحقیق.....	۵.....
۵-۱- کاربرد پژوهش.....	۷.....
۶-۱- محدودیت‌های تحقیق.....	۷.....
فصل دوم: مقدمه.....	
۱-۲- مقدمه.....	۸.....
۲-۲- مفهوم سد.....	۸.....
۱-۲-۲- سد.....	۸.....
۳-۲- تاریخچه سدسازی و سازه‌ی آبی در ایران باستان و جهان.....	۸.....
۱-۳-۲- تاریخچه سد سازی در ایران.....	۹.....
۴-۲- تاریخچه سد سازی در دنیا.....	۱۱.....
۱-۴-۲- بلندترین سدهای دنیا.....	۱۱.....
۲-۴-۲- کمیسیون بین‌المللی سدهای بزرگ.....	۱۲.....
۳-۴-۲- سد و مراحل ساخت یک سد.....	۱۲.....
۴-۴-۲- مراحل مطالعاتی ساخت یک سد.....	۱۲.....
۵-۴-۲- انتخاب نوع سد.....	۱۳.....
۵-۲- تقسیم‌بندی سدها.....	۱۴.....
۱-۵-۲- انواع سدها.....	۱۴.....
۶-۲- ضرورت ساخت سد.....	۱۴.....
۱-۶-۲- نظر متخصصان درباره ضرورت ساخت سد.....	۱۵.....

۱۶	۷-۲- اهداف سدسازی در دوران معاصر.....
۱۶	۸-۲- اثرات اقتصادی - اجتماعی و زیست محیطی احداث سدها.....
۱۶	۱-۸-۲- اثرات و اقتصادی - اجتماعی.....
۱۷	۲-۸-۲- منافع اجتماعی سدها در حوزه های بالادست و پایین دست.....
۱۷	الف) ایجاد امکانات زیرساختی.....
۱۷	ب) اجرای برنامه های توسعه منطقه ای.....
۱۷	پ) ایجاد مشاغل جدید: سدها.....
۱۷	ت) دسترسی به آموزش.....
۱۷	ث) تاثیرات مثبت فرهنگی.....
۱۷	ج) دسترسی به مواد غذایی.....
۱۷	چ) رواج ارزشهای توسعه ای و کم شدن تعصبات.....
۱۸	۳-۸-۲- مضرات اجتماعی سدها در حوزه های بالادست و پایین دست.....
۱۸	۴-۸-۲- اثرات زیست محیطی احداث سدها.....
۱۹	۹-۲- اهمیت و نقش آب در توسعه.....
۱۹	۱۰-۲- مفهوم توسعه.....
۱۹	۱۱-۲- مروری بر تحقیقات پیشین.....
۱۹	۲-۱۱-۲- تحقیقات پیشین در ایران.....
۲۶	۱-۱۱-۲- تحقیقات پیشین در سایر نقاط جهان.....
۳۴	فصل سوم: مواد و روش ها .....
۳۴	۱-۳- مقدمه.....
۳۴	۲-۳- نوع و روش پژوهش.....
۳۵	۳-۳- روش و ابزار جمع آوری اطلاعات.....
۳۵	۴-۳- مطالعات اسنادی.....
۳۵	۵-۳- ابزار جمع آوریداده ها در مطالعه میدانی.....
۳۷	۱-۵-۳- روش میدانی.....
۳۷	۲-۵-۳- مطالعات اسنادی و کتابخانه ای.....
۳۷	۶-۳- جامعه آماری.....
۳۹	۷-۳- روش نمونه گیری.....
۴۰	۸-۳- روش برآورد حجم نمونه.....
۴۱	۱۰-۳- فرضیات تحقیق.....
۴۱	۱۰-۳- روش های آماری مورد استفاده.....
۴۱	۳-۱۰-۱- آزمون ویلکاکسون.....

۴۲	..... ۳-۱۰-۲-آزمون کای دوتک نمونه‌ای
۴۲	..... ۳-۱۱-تحلیل عاملی
۴۳	..... ۳-۱۱-۱-تحلیل عاملی اکتشافی
۴۳	..... ۳-۱۱-۲-تحلیل عاملی تاییدی
۴۳	..... ۳-۱۲-روایی و پایایی پرسشنامه
۴۳	..... ۳-۱۲-۱-روایی
۴۴	..... ۳-۱۲-۲-پایایی
۴۴	..... ۳-۱۲-۱-۲-روش آلفای کرونباخ
۴۴	..... ۳-۱۳-معرفی منطقه مورد مطالعه
۴۵	..... ۳-۱۳-۱-اطلاعات جغرافیایی استان کهگیلویه و بویراحمد
۴۵	..... ۳-۱۳-۱-۱-کشاورزی و دامداری
۴۵	..... ۳-۱۳-۲-مشخصات جغرافیایی
۴۵	..... ۳-۱۳-۳-خلاصه گزارش موقعیت، مطالعات هواشناسی، هیدرولوژیکی و مشخصات فنی سد شاه‌قاسم
۴۷	..... ۳-۱۴-۱-گونه پرندگان
۴۷	..... ۳-۱۴-۱۴-نتایج حاصل از یافته‌های اسنادی
۴۸	..... ۳-۱۴-۲-بررسی فرسایش درونی در تکیه‌گاه سرریز سد خاکی شاه‌قاسم یاسوج
۴۸	..... ۳-۱۴-۳-گونه‌های گیاهی
۴۹	..... ۳-۱۴-۴-اثر بر کیفیت آب زیرزمینی
۴۹	..... ۳-۱۴-۵-تغییر کاربری
۵۰	..... فصل چهارم: یافته‌ها
۵۰	..... ۴-۱-مقدمه
۵۰	..... ۴-۲-یافته‌های توصیفی حاصل از پرسشنامه روستاییان
۵۰	..... ۴-۲-۱-جنسیت
۵۱	..... ۴-۲-۲-سن
۵۱	..... ۴-۲-۳-وضعیت تاهل
۵۱	..... ۴-۲-۴-شغل اصلی
۵۲	..... ۴-۲-۵-تحصیلات
۵۲	..... ۴-۲-۶-سطح زیرکشت
۵۳	..... ۴-۲-۷-کشت آبی
۵۳	..... ۴-۲-۸-دسترسی به منبع آب
۵۵	..... ۴-۳-اولویت بندی متغیرهای مختلف از دیدگاه روستاییان
۵۵	..... ۴-۳-۱-اثرات ناشی از سد در بخش اقتصادی از دیدگاه روستاییان

۵۶	۲-۳-۴- اثرات ناشی از سد در بخش اجتماعی از دیدگاه روستائیان.....
۵۶	۳-۳-۴- اثرات ناشی از سد در بخش زیست محیطی از دیدگاه روستائیان.....
۵۷	۴-۴-۴- اثرات کلی سد شاه قاسم از دیدگاه روستائیان.....
۵۹	۴-۴- تحلیل عاملی تاییدی.....
۵۹	۱-۴-۴- بخش اقتصادی.....
۶۱	۲-۴-۴- اجتماعی.....
۶۲	۳-۴-۴- زیست محیطی.....
۶۴	۵-۴- آزمون فرضیات تحقیق.....
۷۰	فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات.....
۷۰	۱-۵- مقدمه.....
۷۰	۲-۵- نتایج کلی.....
۷۲	۳-۵- تایید یا رد فرضیات پژوهش.....
۷۳	۴-۵- بحث.....
۷۶	۵-۵- پیشنهادات.....
۷۸	منابع.....

فهرست جداول

عنوان.....	صفحه
جدول ۱-۱: اهداف و فرضیات پژوهش.....	۶
جدول ۲-۱: آمار تعداد سدهای کشور به تفکیک استان در مراحل مختلف.....	۱۰
جدول ۲-۲: ده سد بزرگ دنیا در سال ۲۰۰۸.....	۱۱
جدول ۲-۳: اثرات احداث سدها کوچک از دیدگاه پژوهشگران.....	۲۹
جدول ۲-۴: اثرات احداث سدهای بزرگ از دیدگاه پژوهشگران.....	۳۱
جدول ۳-۱: متغیر و مقیاسهای سنجش احداث سد شاه قاسم از دیدگاه‌های روستائیان.....	۳۶
جدول ۳-۲: جمعیت روستاهای دهستان سررود جنوبی (۱۳۸۵).....	۳۸
جدول ۳-۳: اطلاعات مربوط به روستاهای بهره‌بردار از آب سد شاه قاسم (۱۳۸۵).....	۳۹
جدول ۳-۴: توزیع فراوانی نمونه در منطقه مورد مطالعه.....	۴۰
جدول ۳-۵: فرضیات تحقیق.....	۴۱
جدول ۳-۶: مقدار ضریب KMO برای سازه‌های اقتصادی - اجتماعی و زیست محیطی.....	۴۳
جدول ۳-۷: محاسبه آلفای کرونباخ برای شاخص‌های متفاوت.....	۴۴
جدول ۳-۸: اطلاعات کلی درباره سد شاه قاسم.....	۴۶
جدول ۳-۹: تعداد گونه‌های پرندگان مشاهده شده قبل و بعد از سد شاه قاسم.....	۴۷
جدول ۴-۱: توزیع فراوانی جنسیت اعضای نمونه مورد مطالعه.....	۵۰
جدول ۴-۲: توزیع فراوانی سن اعضای نمونه مورد مطالعه.....	۵۱
جدول ۴-۳: توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه براساس وضعیت تاهل.....	۵۱
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه براساس وضعیت شغلی افراد.....	۵۲
جدول ۴-۵: توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه براساس میزان تحصیلات.....	۵۲
جدول ۴-۶: توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه براساس سطح زیرکشت.....	۵۳
جدول ۴-۷: توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه براساس سطح زیرکشت زمین‌های آبی.....	۵۳
جدول ۴-۸: توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه براساس وضعیت دسترسی به منبع آب.....	۵۴
جدول ۴-۹: توصیف مغیرهای مختلف در دو بازه زمانی قبل از احداث و بعد از احداث سد.....	۵۴
جدول ۴-۱۰: اثرات اقتصادی سد از دیدگاه روستائیان.....	۵۵
جدول ۴-۱۱: اثرات اجتماعی سد از دیدگاه روستائیان.....	۵۶
جدول ۴-۱۲: اثرات زیست محیطی سد از دیدگاه روستائیان.....	۵۷
جدول ۴-۱۳: اثرات کلی سد شاه قاسم از دیدگاه روستائیان.....	۵۸
جدول ۴-۱۴: شاخص‌های برازش مدل در بخش اقتصادی.....	۶۰

- جدول ۴-۱۵- وزن‌های ضریب رگرسیون در بخش اقتصادی..... ۶۰
- جدول ۴-۱۶- شاخص‌های برازش مدل در بخش اقتصادی..... ۶۱
- جدول ۴-۱۷- وزن‌های ضریب رگرسیون بخش اجتماعی..... ۶۲
- جدول ۴-۱۸- شاخص‌های برازش مدل در بخش زیست‌محیطی..... ۶۳
- جدول ۴-۱۹- وزن‌های ضریب رگرسیون بخش زیست‌محیطی..... ۶۳
- جدول ۴-۲۰- بررسی تاثیر احداث سد در بهبود درآمد روستائیان..... ۶۴
- جدول ۴-۲۱- بررسی تاثیر احداث سد در افزایش سرمایه‌گذاری کشاورزان در بخش کشاورزی..... ۶۵
- جدول ۴-۲۲- بررسی تاثیر احداث سد در افزایش اشتغال روستائیان..... ۶۵
- جدول ۴-۲۳- بررسی تاثیر احداث سد در تنوع محصولات کشاورزی..... ۶۶
- جدول ۴-۲۴- بررسی تاثیر احداث سد در افزایش تولیدات محصولات کشاورزی..... ۶۶
- جدول ۴-۲۵- بررسی تاثیر احداث سد در افزایش سطح زیرکشت زمین‌های کشاورزی..... ۶۷
- جدول ۴-۲۶- بررسی تاثیر احداث سد در افزایش جذب توریست در منطقه..... ۶۷
- جدول ۴-۲۷- بررسی تاثیر احداث سد در افزایش بیماری‌های مرتبط با آب در منطقه..... ۶۸
- جدول ۴-۲۸- بررسی اثرات سد بر گونه‌های گیاهی در منطقه..... ۶۸
- جدول ۴-۲۹- بررسی اثرات سد بر گونه‌های پرنده در اطراف سد..... ۶۸
- جدول ۴-۳۰- بررسی نقش مردم در مراحل ساخت سد..... ۶۹

فهرست اشکال و نمودارها

عنوان.....	صفحه.....
نمودار ۱-۲- مدل مفهومی تحقیق.....	۳۳.....
تصویر ۱-۳- محدوده مورد مطالعه.....	۴۶.....
شکل ۱-۳- نمایی از حفره ایجادشده در تکیه گاه سمت راست سرریز سد شاه قاسم.....	۴۸.....
شکل ۲-۳- نمای جانبی از حفره ایجادشده.....	۴۸.....
شکل ۱-۴- بار عاملی حاصل از بخش اقتصادی.....	۵۹.....
شکل ۲-۴- بار عاملی حاصل از بخش اجتماعی.....	۶۱.....
شکل ۳-۴- بار عاملی حاصل از بخش زیست محیطی.....	۶۲.....

فصل اول

مقدمه

۱-۱- مقدمه

با توجه به نقش حیاتی آب در تمامی ادوار زندگی بشر و گسترش روزافزون جمعیت، بحران کم‌آبی قابل پیش‌بینی بوده و کارشناسان را بر آن داشته تا با ارائه طرح‌ها و شیوه‌های مهار آب، تلفات آن را کاهش داده و به سهولت در دسترس عموم قرار دهند. بدون شک یکی از پایه‌های اصلی در توسعه جوامع کشورهای مختلف جهان آب است، ساخت سدهای بزرگ و کوچک بر روی رودخانه‌های هر کشور مطرح می‌گردد تا از پتانسیل آبی کشور جهت تامین نیازها و اهدافی نظیر تامین آب شرب، آب مصرف کشاورزی و صنعت، تولید برق آبی و همچنین کنترل سیلاب و بهبود کیفی آب استفاده گردد. سال‌هاست که احداث سدها به عنوان مانعی در برابر حرکت آب و ذخیره کردن آن در مخازن عظیم، کنترل سیلاب و تولید انرژی یکی از راهکارهای اساسی به شمار رفته است. سدها با فراهم کردن منابع قابل اعتماد از آب آشامیدنی و آبیاری، برقابی، تفریح و سرگرمی به توسعه انسانی کمک می‌کنند [۵۵]. علاوه بر این، سدها نقش مهمی در حفاظت از منابع آب دارند. به عنوان مثال، مناطق متأثر از خشکسالی شدید و کسانی که در معرض آسیب‌پذیری بالا از جاری شدن سیل به علت بارش سنگین به احتمال زیاد هستند نیز از سدها استفاده می‌کنند [۵۰]. هرچند احداث سدها دارای اثرات مثبت اقتصادی - اجتماعی می‌باشند، اما دارای هزینه‌های زیاد و مضرات زیست‌محیطی می‌باشند [۱۱]. در واقع سدها در مکانهای و موقعیت جغرافیایی متفاوت دارای آثار متفاوتی می‌باشند. مطالعات متعددی در اقصی نقاط جهان بر روی اثرات سدها انجام شده است. گروهی معتقداند که سدها

دارای اثرات مثبتی از قبیل: افزایش اشتغال، افزایش درآمد و کاهش بیکاری، توسعه و بهبود راههای ارتباطی، ایجاد چشم‌انداز، تولید برق، تامین آب کشاورزی و شرب و همچنین پتانسیل‌های بالقوه‌ای برای استفاده‌های تفریحی و گردشگری می‌باشند [۵۴، ۴۷، ۵۰، ۴۳، ۱۷ و ۲۴]. اما گروهی دیگر اعتقاد دارند سدها دارای اثرات منفی بسیاری می‌باشند که در بلندمدت اثرات منفی آنها ظاهر خواهد گشت، بطوریکه این گروه اعتقاد داشته‌اند این اثرات به صورت از دست دادن اراضی حاصلخیز، کاهش سطح زیرکشت زمین‌های کشاورزی، پایین رفتن سفره‌های آب زیرزمینی، تاثیر بر حیات رودخانه‌ها، شیوع بیماریهای حاصل از آب، تغییرات بستر رودخانه، مهاجرت، مشکلات روانی - اجتماعی در افراد جابجاشده، کاهش غلظت مواد غذایی در پایین دست سد ظاهر می‌شوند [۲۳، ۴۸، ۵۲، ۳۵ و ۳۶]. در کشورهای جهان سوم مطالعات زیادی در مورد اثرات سدها انجام شده و ابزار مورد استفاده عموماً پرسشنامه بوده است [۵۲، ۳۵ و ۳۶]. از دیدگاه این افراد سدها دارای اثرات مثبت می‌باشد بطوریکه، مردم در این مناطق اعتقاد دارند که سازه سد می‌تواند راه و چاره‌ای برای حل مشکلات آنها باشد. اما کارشناسان بر این اعتقادند که مردم بیشتر اثرات کوتاه مدت سدها را مدنظر قرار می‌دهند و این درحالی است که این سازه در بلندمدت دارای اثرات منفی می‌باشد. با توجه به اینکه در منطقه مورد مطالعه اثرات این سازه از مردم پرسیده نشده و مطالعه‌ای مبنی بر دیدگاه روستاییان نسبت به اثرات سد انجام نشده لذا موضوع تحقیق خود را با هدف تعیین اثرات ناشی از سد شاه‌قاسم از دیدگاه روستاییان بهره‌بردار با استفاده از ابزار پرسشنامه انتخاب نموده‌ایم. در واقع هدف از اجرای سد شاه‌قاسم یاسوج دستیابی به آب زراعی مطمئن جهت بخش عمده اراضی روستاهای سرابتاوه، موردراز علیا، موردراز سفلی، موردراز وسطی در مجاورت شهر یاسوج، فراهم شدن امکانات رفاهی و تفریحی در منطقه، بهبود شرایط زیست‌محیطی بوده است. کیفیت بسیار خوب آب چشمه‌های شاه‌قاسم و مسیل فصلی پریکدون، نزدیکی محل تامین و ذخیره آب در محل مصرف، امکان انتقال آب ذخیره شده به شکل ثقلی، از ویژگی‌های مهم این طرح بوده که دستیابی به اهداف آن را به راحتی امکان پذیر می‌نمایند [۱۲]. سدها در طول تاریخ و باگذشت زمان و افزایش نیازها هدف‌های متفاوتی را دنبال می‌کنند که عبارتند از:

۱- تامین آب مورد نیاز کشاورزان، احیای اراضی موات و نیمه موات.

۲: تامین آب شرب و بهداشتی،

۳- مصارف صنعتی و رفع نیازهای جریان مربوط،

۴- کنترل سیلاب و تنظیم جریان رودخانه و سیلاب‌ها،

۵- نیروگاه‌های برق آبی،

۶- افزایش ارتفاع جهت انحراف آب،

۷- کشتی رانی و حمل و نقل و پرورش ماهی،

۸- حفظ محیط زیست،

۹- استفاده از دریاچه سد جهت مقاصد ورزشی، تفریحی و توریستی [۲۶]. علاوه بر هدف‌های ارائه شده از

سدها، می‌توان پیامدهای زیست محیطی سدها را در دو راستا بررسی کرد

الف- پیامدهای ناشی از سد و مخزن آن بر بالادست رودخانه از دره رود تا مخزن، تغییرات ریخت‌شناسی در بستر رود و اثرات رسوب گذاری بالادست و مخزن سد و نیز در پایین دست رودخانه

ب- پیامدهای ناشی از بهره‌برداری از مخزن سد: تغییر در هیدرولوژی بالادست و پایین دست، تغییر در بده رودخانه، تغییر برنامه زمانی و فصلی جریان رودخانه، نوسانات آب و تغییر کیفیت و کاهش تنوع زیستی در رودخانه و کناره‌ها و سیلاب دشتها. همچنین پیامدهای انسانی سدها بویژه جابه‌جا کردن مردم بومی آبخیزها از بدترین اثرات سدسازی است. علاوه بر آن بعضی از سدها باعث مهاجرت اجباری افراد از سکونتگاه خود شده‌اند و این افراد غالباً برخلاف میل خود ناچار از ترک سرزمین نیاکان خود بوده‌اند و بررسی‌ها نشان داده است به سرنوشتی بسیار نامناسب دچار شده‌اند. آنها از کشاورز تولیدکننده به حاشیه‌نشین شهرها بدل شده‌اند. و همچنین تامین آب کشاورزی با سدها نمونه ناپایدار تامین آب در سرتاسر دنیا برای بخش کشاورزی می‌باشد [۴۰ و ۲۷].

۱-۲- ضرورت تحقیق

رودخانه‌ها رگ‌های حیات کره زمین هستند. اهمیت رودخانه‌ها و سیستم‌های زیستی مرتبط با آنها به ویژه در کشورهایمانند ایران، که در اقلیم خشک واقع شده است، بسیار پررنگ و حیاتی است. اقلیم خشک کشورهایمانند ایران سبب شده است، سدسازی به عنوان شیوه‌ای مهندسی برای تنظیم و بهنگام‌سازی جریان آب جهت بهره‌برداریهای زراعی، شرب و سایر مصارف مورد توجه باشد. مساله عمده‌ای که کمتر مورد توجه مسئولین امر قرار گرفته است، پیامدهای حاصل از این طرح‌ها و ارزشیابی اثرات آنها به خصوص اثرات زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی ناشی از این سازه‌ها می‌باشد [۱۶].

با توجه به مشاهدات انجام شده در منطقه مورد مطالعه به علت جلوگیری از روند طبیعی جریان آب به مناطق پایین دست، میزان کشت محصولات کشاورزی و همچنین عملکرد محصول کشاورزان افزایش آنچنانی نداشته است. با توجه به اینکه یکی از اهداف اساسی ایجاد سد در این منطقه توسعه بخش کشاورزی و افزایش تعداد بهره‌برداران بوده است، اما احداث سد در دستیابی به اهداف موردنظر موفقیت چندانی نداشته است. از دیگر پیامدهای منفی سد در منطقه می‌توان به از بین رفتن تعدادی از گونه‌های گیاهی نادر و درختان

بلوط اشاره کرد. همچنین نتایج مطالعات انجام شده در اقصی نقاط جهان نشان می‌دهد که سدها اثرات متفاوتی از قبیل (تغییر در مهاجرت، تغییر در اندازه و ساختار خانواده، تغییر در فرصت‌ها و کسب درآمد و اشتغال، تغییر در کاربری زمین و استفاده از منابع آبی، تغییر در کشاورزی منطقه، تغییر در شبکه‌های اجتماعی و یکپارچگی جوامع، مشکلات روانی-اجتماعی در افراد جابه‌جا شده و همچنین اثرات زیست‌محیطی شامل: تغییرات ریخت‌شناسی در بستر رود و اثرات رسوب‌گذاری، تغییر کیفیت آب چاهه در بالادست و در مخزن سد) و نیز در پایین‌دست رودخانه، کاهش تنوع زیستی، تخریب منابع طبیعی، ایجاد اصوات ناخواسته و ایجاد شیوع بیماری‌های را در بر داشته است. لذا ضروری است اثراتی که سد در حوزه‌های مختلف به خصوص در روستا و مناطق بهره‌بردار از آب سد دارند، مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد [۲۷ و ۴۴].

۳-۱- اهداف پژوهش

۱-۳-۱- هدف کلی

تعیین اثرات ناشی از احداث سد بر روستاهای بهره‌بردار از آب سد از دیدگاه روستاییان

۲-۳-۱- اهداف اختصاصی

بررسی اثرات اقتصادی ناشی از احداث سد بر روستاهای بهره‌بردار از آب سد از دیدگاه روستاییان
 بررسی اثرات اجتماعی ناشی از احداث سد بر روستاهای بهره‌بردار از آب سد از دیدگاه روستاییان
 بررسی اثرات زیست‌محیطی ناشی از احداث سد بر روی روستاهای بهره‌بردار از آب سد از دیدگاه روستاییان

۴-۱- فرضیات تحقیق

در جدول (۱-۱) ابعاد مورد بررسی در این تحقیق و همچنین هدف و فرضیات آورده شده است

جدول ۱-۱: اهداف و فرضیات پژوهش

آثار	ابعاد	هدف خاص	فرضیه
اقتصادی	اشتغال	بررسی تغییرات میزان اشتغال پس از احداث سد	به نظر می‌رسد پس از احداث سد میزان اشتغال افزایش یافته است
	درآمد	بررسی تغییرات میزان درآمد روستاییان پس از احداث سد	به نظر می‌رسد پس از احداث سد در آمد روستاییان افزایش یافته است
	سرمایه‌گذاری	بررسی میزان سرمایه‌گذاری در توسعه کشاورزی	به نظر می‌رسد بعد از احداث سد میزان سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی افزایش یافته است
	تنوع محصولات کشاورزی	تعیین میزان تغییرات در تنوع محصولات کشاورزی	به نظر می‌رسد تنوع محصولات کشاورزی پس از احداث سد افزایش یافته است
	سطح زیرکشت	بررسی تغییرات در سطح زیرکشت محصولات کشاورزی	به نظر می‌رسد سطح زیرکشت محصولات کشاورزی افزایش یافته است
	تغییرات در قیمت زمین	تعیین تغییرات در قیمت زمین پس از احداث سد	به نظر می‌رسد احداث سد باعث افزایش قیمت زمین در روستاها شده است
اجتماعی	اکوتوریسم	بررسی اثرات اکوتوریسم بر روستا	به نظر می‌رسد احداث سد باعث جذب اکوتوریسم در منطقه شده است
	رفاه	بررسی شرایط زندگی روستاییان پس از احداث سد	پس از احداث سد وضعیت زندگی روستاییان بهبود یافته است
زیست‌محیطی	خدمات	تعیین خدمات رسانی به روستا پس از احداث سد	به نظر می‌رسد پس از احداث سد خدمات رفاهی افزایش یافته است
	تغییر کاربری اراضی	تعیین تغییرات در کاربری اراضی پس از ایجاد سد	به نظر می‌رسد احداث سد باعث تغییر در کاربری اراضی شده است
	گسترش فضای سبز	بررسی تغییرات در وضعیت فضای سبز	به نظر می‌رسد فضای سبز روستا پس از احداث سد افزایش یافته است
	از بین رفتن گونه‌های گیاهی	تعیین تغییرات در گونه‌های گیاهی	به نظر می‌رسد احداث سد بر روی گونه‌های گیاهی اثرات منفی داشته است

۱-۵- کاربرد پژوهش

با توجه به مشکل کم آبی در کشور و لزوم حفظ و نگهداری آبهای سطحی حاصل از ریزش‌های جوی سدها در مناطق مختلف برای نگهداری آبها احداث شده‌اند. منابع طبیعی به عنوان بستر حیات و توسعه پایدار کشور، متعادل کننده اکوسیستم و پشتوانه بخش کشاورزی، دارای ارزشهای تجاری و غیرتجاری فراوانی است و نقش آن در کنترل هرز آبهای سطحی، تغذیه سفره‌های آب زیرزمینی، حفظ و تولید خاک نباتی، تولید اکسیژن، تلطیف هوا، پالایش گازهای سمی، تامین غذا و پروتئین، تولید مواد دارویی و صنعتی، پناهگاه حیات وحش، تولید علوفه و چوب بر کسی پوشیده نیست. سدسازی می‌تواند اثرات منفی جبرانناپذیری را برای اکوسیستم در برداشته باشد. ارزیابی اثرات این سازه‌ها در بخش‌های مختلف (اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی) می‌تواند راهنمایی برای مسئولین اجرایی در بخشهای مختلف کشور و بیشتر سازمانهای اجرایی در اجرا و ساخت پروژه‌های سدسازی باشد.

۱-۶- محدودیت‌های تحقیق

محدودیت‌های این تحقیق شامل موارد زیر است:

- محدودیت‌های اداری جهت دستیابی به اطلاعات در سازمانها و موسسات دولتی
- پراکندگی مسائل مورد بررسی
- عدم دسترسی به تمامی آمار و اطلاعات مورد نیاز
- نبود آمار دقیق از شرایط و وضعیت منطقه

در این تحقیق برای رفع محدودیت‌های ذکر شده مجبور شدیم به سازمانهای وادرات مختلفی برای گردآوری اطلاعات مراجعه کنیم اما متأسفانه عدم همکاری بعضی از سازمانها باعث شده که اطلاعات روشنی از وضعیت و شرایط منطقه و رخدادهای زیست‌محیطی ثبت شده بدست محقق نرسد.